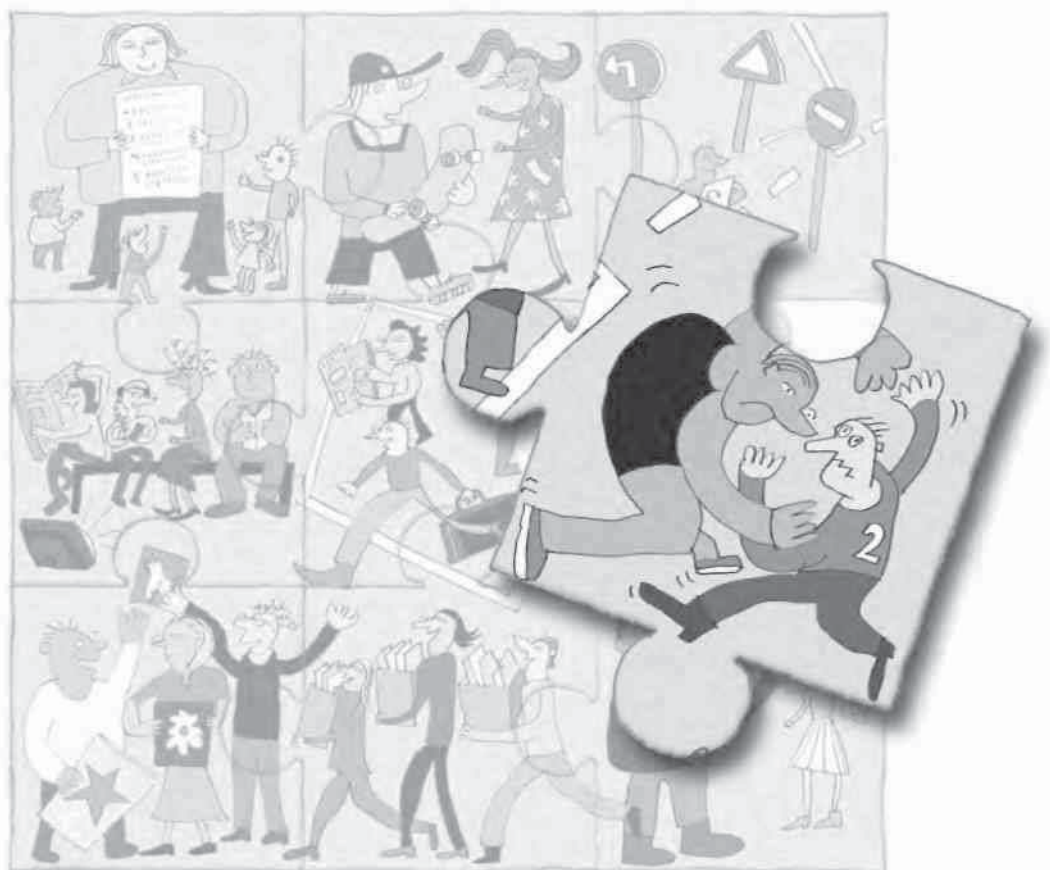

NASTAVNA JEDINICA 4

Sukob

Šta uraditi kada se ne slažemo?

4.1. Rješavanje sukoba

Kako rješavati ozbiljna neslaganja?

4.2. Primjena pristupa u šest koraka

Kako izbjeći svađe sa susjedima?

4.3. Oprečna ljudska prava

Konflikt između ljudskih prava. Šta onda?

4.4. Upotreba nasilja

Je li upotreba nasilja u nekim slučajevima prihvatljiva?

NASTAVNA JEDINICA 4: Sukob

Šta uraditi kada se ne slažemo?

Koncept mira ima veoma važnu kulturološku dimenziju. U orijentalnim kulturama mir se tradicionalno više odnosi na unutarnji mir (mir u srcu ili duši), dok se u zapadnom svijetu, mir smatra nečim što postoji izvan pojedinca (odsustvo rata ili konflikta i nasilja). Na primjer, u Indiji mir se kaže „shanti“ i podrazumijeva savršeni red ili mir duše. Gandi je svoju filozofiju i strategiju zasnivao na konceptu pod imenom *Ahimsa*, što u suštini znači ustezanje od svega što je na bilo koji način štetno. On je kazao: „*Ahimsa* doslovno znači nenasilje, ali za mene ima mnogo šire i neuporedivo šire značenje. To znači da ne smijete nikoga uvrijediti; ne smijete imati okrutne misli, čak ni kada se one odnose na one koje smatrate neprijateljima. Za sljedbenike ove doktrine neprijatelj ne postoji.“ U tradiciji Maja, mir se odnosi na koncept blagostanja. On je povezan sa idejom savršene ravnoteže između različitih područja našeg života.¹⁶

„Pozitivni mir“ opisuje stanje u kome je kolektivna volja usmjerena ka promovisanju mira i uklanjanju prepreka miru. To podrazumijeva zalaganje za socijalnu pravdu, čime se ide dalje od postavke da je mir odsustvo straha, nasilja i rata. To takođe podrazumijeva zalaganje za nenasilno rješavanje konflikata i nastojanje da se podstaknu takve sposobnosti kod grupa i pojedinaca, kako bi se društveni problemi rješavali na konstruktivan način. Za one koji se bave obrazovanjem za demokratiju i ljudska prava to takođe podrazumijeva i promovisanje demokratskih procesa u učionici, razgovor na temu moći i zloupotrebe moći, kao i konstantne napore na usavršavanju vještine slušanja, vođenja konstruktivnog dijaloga i spremnosti za rješavanje sukoba.¹⁷

Je li nasilje prirodno? Mnogi su uvjereni da su ljudska bića prirodno nasilna i da, shodno tome, ne možemo izbjeći ratove, konflikte i druge oblike nasilja u životu i društvu. Drugi stručnjaci za ovu oblast tvrde da mi možemo izbjeći nasilne misli, osjećanja i djela. Seviljska izjava o nasilju, koju je 1986. godine sačinila grupa mislilaca i naučnika iz mnogih zemalja sjevera i juga, istoka i zapada, potvrđuje navedenu tvrdnju sljedećim riječima:

1. Naučno je netačno reći da smo od svojih životinjskih predaka naslijedili tendenciju da ratujemo (...). Ratovanje je pojava vezana isključivo za čovjeka i ne javlja se kod drugih životinja (...).
2. Postoje kulture koje vjekovima nijesu ratovale, a postoje i one koje često ratuju u određenim periodima, ali ne i uvijek (...).
3. Naučno je netačno reći da je rat ili neko drugo nasilno ponašanje genetski programirano u našoj ljudskoj prirodi (...).
4. Naučno je netačno reći da čovjek ima „nasilan um“ (...) naša djela posljedica su našeg odgoja i načina socijalizacije (...).

Većinu nas okolina je odgojila tako da reagujemo agresivno i nasilno. Mi učimo da mislimo, osjećamo i djelujemo agresivno, a nekada čak i nasilno. Gdje god da živimo, izloženi smo društvenom i kulturnom pritisku koji nas usmjerava da gotovo konstantno čitamo o nasilju, gledamo nasilje i slušamo o nasilju. Televizijske emisije, reklame, novine, video igre, te filmska i muzička industrija u velikoj mjeri doprinose takvom stanju stvari. Već do perioda adolescencije dijete vidi na hiljade ubistava i činova nasilja samo putem televizije. Svjesno ili ne, naše moderno društvo zapravo odobrava nasilje. Nasilje se smatra pozitivnom vrijednošću.

U mnogim kulturama odbijanje nasilja, fizičkog nasilja i konfrontiranja smatra se znakom slabosti, osobito kod muškaraca, koji su već od ranog djetinjstva izloženi velikom pritisku od strane svojih vršnjaka.¹⁸

¹⁶ Tekst iz «COMPASS-a, priručnika za obrazovanje mladih za demokratiju i ljudska prava», Savjet Evrope, Strasbourg 2002., str. 376ff

¹⁷ Iz „Rječnika pojmova obrazovanja za demokratiju i ljudska prava“, Karen O’Shea, Savjet Evrope, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

¹⁸ Tekst iz «COMPASS-a, priručnika za obrazovanje mladih za demokratiju i ljudska prava», Savjet Evrope, Strasbourg 2002., str. 380.

Za dodatne informacije, vidi listu s materijalima za nastavnike na kraju ove nastavne jedinice.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Kroz ovaj niz lekcija učenici će:

- dobiti nova saznanja o mehanizmima koji stoje iza konflikta,
- dobiti nova saznanja o nenasilnom rješavanju konflikata,
- poboljšati vlastitu sposobnost rješavanja konflikta u svojoj okolini,
- poboljšati vlastitu sposobnost da razmišljaju o gledištima i potrebama svih strana u konfliktu,
- dobiti nova saznanja o konfliktu između ljudskih prava,
- usavršiti kritičko mišljenje o upotrebi nasilja,
- dobiti nova saznanja o tome kako se suočiti s nasiljem s kojim se susretnu,
- biti podstaknuti da rješavaju konflikte na nenasilan način.

NASTAVNA JEDINICA 4: Sukob

Šta uraditi kada se ne slažemo?

Naslov lekcije	Obrazovni ciljevi	Učenički zadaci	Sredstva	Metodi
Lekcija 1: Rješavanje sukoba	Uvođenje pristupa rješavanja sukoba u šest koraka.	Analizirati sukob; pronaći rješenja.	Radni list za učenike 4.1	Rad u manjim grupama.
Lekcija 2: Primjena pristupa u šest koraka	Učiti kako primijeniti pristup u šest koraka.	Analizirati sukob; pronaći rješenja.	Radni list za učenike 4.1 Radni list za učenike 4.2	Rad u manjim grupama.
Lekcija 3: Konflikt između ljudskih prava.	Učiti kako prepoznati i analizirati situacije u kojima su ljudska prava u sukobu.	Analizirati situaciju u kojoj su ljudska prava u sukobu.	Radni list za učenike 4.3 Radni list za učenike 5.2	Rad u manjim grupama. Kritičko razmišljanje.
Lekcija 4: Upotreba nasilja	Razviti kritičko razmišljanje o prihvatljivosti upotrebe nasilja i o ličnom ponašanju.	Razmišljati o upotrebi nasilja i o svom vlastitom ponašanju.	Radni list za učenike 4.4	Rad u manjim grupama. Kritičko razmišljanje.

Lekcija 1

Rješavanje sukoba

Kako rješavati ozbiljna neslaganja?

Obrazovni ciljevi	Uvođenje pristupa rješavanja sukoba u šest koraka.
Učenički zadaci	Analizirati sukob; pronaći rješenja.
Sredstva	Listovi papira ili sveske i olovke. Radni list za učenike 4.1.
Metodi	Cijeli razred ili eventualno rad u paru.

Konceptualno učenje

Konflikti su, neizbježno, dio naše svakodnevnice. Ne moraju se posmatrati kao negativne pojave, nego kao sukob interesa između grupa ili pojedinaca. U politici sukobi su čak važan dio javne rasprave. Samo kroz otvoreni sukob i traženje kompromisa sve različite društvene grupe osjećaju da su saslušane i da su integrisane. Rješavanje konflikta (traženje kompromisa) sposobnost je koja se može naučiti. Cilj ove lekcije jeste da tom cilju pruži svoj doprinos.

Sljedeći opisi rješavanja sukoba pojavljuju se u ovoj lekciji i važno je da je nastavnik svjestan njihovog značenja.

Dobija-dobija: u toj situaciji dogovoreno razrješenje konflikta znači da su obje strane na dobitku i osjećaju da su dobile ono što su željele. Na to se gleda kao na najidealnije razrješenje sukoba kojim se sprečava njegovo ponovno izbijanje.

Dobija-gubi ili gubi-dobija: time se opisuje situacija u kojoj razrješenjem sukoba jedna strana gubi a druga pobjeđuje. Ta situacija često znači da će do sukoba ponovo doći jer je nepovoljna po stranu koja je gubitnik.

Gubi-gubi: u toj situaciji ni jedna strana razrješenjem sukoba ne dobija ništa. Ta situacija znači da je konflikt samo privremeno suzbijen i da postoji velika mogućnost njegovog ponovnog izbijanja.

Lekcija

Nastavnik počinje tako što na lijevoj strani table napiše riječ „SUKOB“. Učenike će zamoliti da na list papira napišu izraze i riječi kojih se mogu sjetiti, a koje povezuju s riječju „sukob“.

Isto se radi i s riječju „MIR“, koju nastavnik piše na desnu stranu table. Zatim nastavnik pita 10 učenika da izlože svoje riječi. Rezultati se dopisuju na tablu i učenici daju svoje komentare na sljedeća pitanja:

- Jesu li iznenađeni nekom od izabраниh riječi?
- Jesu li sve riječi povezane sa sukobom negativnog, a one povezane s mirom pozitivnog značenja?

Nastavnik zatim pita učenike da daju primjere sukoba koje su sami iskusili ili koji su se javili u njihovom okruženju. Nastavnik od njih traži da kažu pripadaju li ti sukobi kategoriji sukoba koji se mogu riješiti i koji su prvi korak prema kompromisu, ili kategoriji sukoba koji se ne mogu riješiti. Nastavnik zatim uvodi ideju da sukobi ne moraju nužno voditi do nasilja i da su mogući mnogo uspješniji pristupi sukobima.

Nastavnik im tada navodi konkretni primjer sukoba koji se može pojaviti u porodici.

„Kaća, 18-ogodišnja kćer, želi da gleda kasetu koju je nedavno dobila od prijateljice. Njen brat Martin, 15 godina, želi da gleda svoju omiljenu televizijsku emisiju.“

Nastavnik zatim svakom učeniku daje kopiju radnog lista za učenike 4.1 i počinje analizirati taj sukob uz pomoć pristupa u šest koraka.

Koraci 1 i 2 se preduzimaju s cijelom grupom, a vodi ih nastavnik, koji insistira da se definišu stvarne „potrebe“ obje strane i da se dâ jasna definicija sukoba.

U koraku 1 važno je da se na neprovokativan način iskažu prave potrebe obje strane. Mora se reći koje su stvarne potrebe u pozadini problema, jer se one mogu razlikovati od potreba koje iznesu same strane. U drugom koraku, problem u pozadini sukoba formuliše se tako da se obje strane s njim slože.

Treći korak sastoji se od pronalaska mogućih rješenja. U ovoj fazi rješenja ne bi trebalo komentarisati niti osuđivati – svaki doprinos trebalo bi da bude dobrodošao. Treći korak bi se mogao odvijati u parovima, nakon kojeg bi mogla uslijediti razmjena mišljenja (ili zamjena partnera?). Nastavnik zatim uvodi pojam „gubi-gubi“, „dobija-gubi“, „gubi-dobija“ ili „dobija-dobija“ u analizu rješenja, a zatim traži od parova da ocijene svoja rješenja koristeći taj koncept (4. korak).

Ako učenici otkriju da ni jedno od njihovih rješenja ne rezultira situacijom u kojoj obje strane pobjeđuju, od njih traži da i dalje razmišljaju. Međutim, uvijek će postojati slučajevi u kojima nije moguće rješenje „dobija-dobija“. Nakon što predstavi svoje odgovore, nastavnik poziva grupu da odluči koje rješenje je najbolje (5. korak). U stvarnom sukobu, u kojem su strane direktno uključene u ovaj pristup rješavanja sukoba, strane moraju prihvatiti rješenje. Nastavnik završava kratko predstavljajući mogućnost 6. koraka. Ključni element 6. koraka jeste to što se nakon nekog vremena (nekoliko minuta, sati, dana ili sedmica, zavisno od prirode sukoba) rješenje ocjenjuje i, ako je potrebno, prilagođava.

U zaključku, nastavnik podržava raspravu o tome da li bi metoda u šest koraka mogla funkcionisati, u kojoj vrsti situacije, i koje bi mogle biti posljedice ako bi takav instrument bio naširoko poznat i korišćen. O tome bi trebalo da se raspravlja razmišljajući o različitim grupama i kontekstu, kao na primjer:

- vršnjačke grupe;
- porodica;
- razred;
- škola;
- država;
- rat;
- sport.

Lekcija 2

Primjena pristupa u šest koraka

Kako izbjeći svađe sa susjedima?

Obrazovni ciljevi	Učenje kako primijeniti pristup u šest koraka.
Učenički zadaci	Analizirati sukob i pronaći rješenja od kojih obje strane imaju koristi.
Sredstva	Kopija jednog od scenarija sukoba iz radnog lista za učenike 4.2 za svaku malu grupu. Radni list za učenike 4.1.
Metodi	Rad u manjim grupama.

Osnovne informacije

Mirno razrješenje sukoba ne može se u praksi primijeniti samo uz poznavanje odgovarajućeg teoretskog koncepta. U tu nam je svrhu potrebna obuka koja nas dovodi do savladavanja navedene vještine. Ova lekcija nudi određenu obuku te vrste, a sljedeći korak trebalo bi da bude konkretna primjena u jednoj stvarnoj situaciji u školi.

Lekcija

Nastavnik započinje čas objašnjavajući učenicima da im je zadatak da primijene pristup rješavanja sukoba u šest koraka u različitim konfliktnim situacijama.

Razred se dijeli u male grupe od četiri ili pet učenika i svaka grupa dobije kopiju radnog lista za učenike 4.2. Svaka grupa radi na jednom od scenarija, tako što će na svakom scenariju raditi više od jedne grupe. Učenici takođe koriste radni list za učenike 4.1 pod nazivom „Pristup rješavanju sukoba u šest koraka“. Kad grupe budu završile, predstavnik iz svake grupe predstavlja njihovih šest koraka cijelom razredu. Ovo napravite prvo za „sukob 1“, a zatim za „sukob 2“.

Nakon prezentacija, nastavnik vodi raspravu o rješenjima, koristeći sljedeća pitanja:

- Razumijemo li „potrebe“ i „definiciju problema“? Postoje li neka neriješena pitanja?
- Možemo li naći druga rješenja za koja mislimo da bi dugoročno bila bolja?

U drugom koraku, nastavnik traži od učenika da rade na sukobima koji su se dogodili ili se događaju u školi, u vršnjačkoj grupi, u zemlji, itd. Moraju izabrati jedan ili više sukoba (zavisno od raspoloživog vremena) i razmisliti o mogućim rješenjima dobija-dobija.

Ukoliko nastavnik koristi dva pomenuta slučaja kao uvod i objašnjenje pojma posredovanja, onda treba da obezbijedi osnovne informacije o domaćem pravosudnom sistemu u vezi sa rješavanjem konflikata (načini posredovanja, mogućnost razrješenja konflikta na sudu). U tom slučaju, umjesto primjene pristupa u šest koraka na navedene sukobe, moguće je postaviti i odgovarajuću predstavu sa igranjem uloga.

U slučaju glume, jedan učenik igra stranu A, drugi stranu B, dok treći učenik ima ulogu posrednika. Nastavnik, potom, može pitati svaku grupu kako bi oni riješili konflikt o kojem je riječ. Moguće je organizovati raspravu o različitim rješenjima, kao i o procesu pronalaženja i postizanja rješenja. Ti dodatni elementi mogu oduzeti mnogo više vremena, pa će se možda morati održati kao vannastavna aktivnost ili kao dodatna nastavna jedinica.

Lekcija 3

Oprečna ljudska prava

Suprotstavljenost među ljudskim pravima. Šta sada?

Obrazovni ciljevi	Učiti kako prepoznati i analizirati situacije u kojima su ljudska prava u sukobu.
Učenički zadaci	Analizirati situaciju u kojoj su ljudska prava u sukobu.
Materijali	Veliki list papira i flomaster za svaku grupu. Radni list za učenike 4.3 Radni list za učenike 5.2
Metodi	Rad u manjim grupama. Kritičko razmišljanje.

Osnovne informacije

Iako se u prvi mah može učiniti da nam ljudska prava nude jasan odgovor na određene situacije, to nije uvijek slučaj. I zaista, postoji mnogo situacija u kojima jedno pravo dolazi u sukob sa nekim drugim pravom, ili u kojima se pravo jednog pojedinca sukobljava sa pravima drugog. Kritičko razmišljanje može nam pomoći da odvagamo prava o kojima se radi i da nađemo rješenje konflikta između određenih prava.

Lekcija

Grupe (četiri ili pet učenika u svakoj) dobiju slučaj u kojem su ljudska prava u konfliktu (radni list za učenike 4.3 „Pet slučajeva suprotstavljenih ljudskih prava“), veliki list papira i flomaster.

Njihov je zadatak da prvo utvrde o kojim se ljudskim pravima radi, i u tu im se svrhu daje lista ljudskih prava (vidi Radni list za učenike 5.2). Nakon što se učenici slože o tome koja su prava u konfliktu, učenici treba da podijele svoj list papira kao u primjeru tabele koja slijedi. Nastavnik to isto može nacrtati na tabli i navedena prava upisati u prvi red.

Slučaj broj
Ljudska prava
- - -
Rješenje
Zašto?

Drugi zadatak grupa jeste da vode otvorenu diskusiju o tome koje rješenje smatraju najboljim i zašto. Potom se i to upisuje u tabelu.

Svaka grupa potom bira svog predstavnika koji prezentira rezultate grupe cijelom razredu. Nastavnik može tražiti komentare onih koji slušaju i to vezano za izbor koji je grupa napravila i pitati ih da li se slažu ili ne slažu sa idejama te konkretne grupe.

Lekcija 4

Upotreba nasilja

Je li upotreba nasilja u nekim slučajevima prihvatljiva?

Obrazovni ciljevi	Razviti kritičko mišljenje o prihvatljivosti upotrebe nasilja i o svom vlastitom ponašanju.
Učenički zadaci	Razmišljati o upotrebi nasilja i o svom vlastitom ponašanju.
Sredstva	Kartice ili listovi papira sa slučajevima iz radnog lista za učenike 4.4 za svaku grupu. (Nastavnik mora imati informacije o pravnom sistemu rješavanja sukoba u državi.)
Metodi	Rad u manjim grupama. Kritičko razmišljanje.

Osnovne informacije

Premda krajnji cilj jeste uspostaviti svijet u kome će vladati mir, ni međunarodno pravo o ljudskim pravima ni međunarodno humanitarno pravo ne isključuju upotrebu nasilja u apsolutnom smislu. Cilj ove lekcije jeste da podstakne učenike na kritičko razmišljanje o legitimnosti upotrebe nasilja u konkretnim slučajevima, kao i na razmišljanje o njihovom vlastitom ponašanju i reagovanju na nasilje koje sami koriste ili drugi ljudi u njihovoj okolini.

Lekcija

Razred se dijeli u grupe od četiri ili pet učenika. Učenik ili nastavnik predstavljaju slučaj br. 1 iz radnog lista za učenike 4.4.

Nastavnik mora imati na umu da bi moglo biti teško obraditi sva četiri slučaja na jednom času, te stoga može dati različite slučajeve različitim grupama ili se odlučiti za to da obradi samo dva od ponuđena četiri slučaja, odnosno dodati još jedan čas.

Grupe imaju zadatak da razmotre slučajeve uz pomoć pitanja koja se nalaze na karticama i da ostatku razreda usmeno prezentiraju svoj stav. Nastavnik mora imati na umu da dublje pitanje koje se razmatra jeste u kojoj mjeri treba prihvatiti upotrebu nasilja. Nakon što svaka grupa izloži svoj stav, nastavnik daje dodatne informacije vezane za slučaj, prije nego što grupama podijeli nove slučajeve.

Nastavnikov primjerak slučajeva, pitanja i dodatnih informacija:

Slučaj br. 1

Tokom antiglobalističkih demonstracija manja grupa ljudi počela je da baca kamenje na sjedište jedne čuvene transnacionalne kompanije. Policajci koji su bili na licu mjesta to su primijetili i pokušali da uhapsu počinitelje. Tokom te intervencije počinitelji su uhvatili jednog policajca i počeli da ga batinaju.

Pitanja:

1. Bi li bilo prihvatljivo da policijske snage upotrijebe svoje oružje i pucaju na ljude koji bacaju kamenje?
2. Bi li bilo prihvatljivo da policija interveniše koristeći automatsko oružje? (To bi bilo brže, ali bi gotovo sigurno rezultiralo s više žrtava.)
3. Bi li bilo prihvatljivo da policija čeka dok ne bude mogla intervenisati vodenim topom?
4. Bi li bilo prihvatljivo da policija ne interveniše koristeći silu kako bi izbjegla eskalaciju sukoba?

Informacije

Prema međunarodnim standardima, policija može upotrijebiti silu pod određenim uslovima. Jedan od uslova jeste da je upotreba sile neophodna i u skladu sa ciljem intervencije. Ukoliko je policajcu naređeno od strane njegovog nadređenog da interveniše na način koji se očigledno protivi navedenom pravilu, propisi Ujedinjenih nacija nalažu policajcu da odbije da izvrši naređenje.

Slučaj br. 2

Zemlja X objavila je rat zemlji Y, jer zemlja Y očigledno štiti i čak finansira pobunjeničke grupe koje iz nje djeluju protiv zemlje X. Njena obavještajna služba otkrila je u kojem je selu smještena grupa dobro obučanih i naoružanih pobunjenika, koji su pripremali veliki bombaški napad na jedan važan industrijski cilj.

Pitanja:

1. Bi li bilo prihvatljivo da država X bombarduje selo tako da samo nekoliko ljudi, uključujući lokalno stanovništvo, preživi?
2. Bi li navedeni metod bio prihvatljiv nakon jasnog zahtjeva pobunjenicima da se predaju i jasnog upozorenja stanovništvu da napusti selo i okupi se na lokalnom stadionu, gdje bi im bio dopušten ulaz nakon što bi bili adekvatno pretraženi u slučaju da neko od njih ima oružje?
3. Je li prihvatljivo intervenisati ne koristeći silu? Kojih se alternativnih rješenja možete sjetiti?

Informacije

Međunarodna pravila (takozvana „Ženevska konvencija“) o ratnom pravu ne predviđaju potpunu zabranu upotrebe vojne sile, ali zabranjuju neke vrste intervencija i oružja. Jedan od principa jeste da se vojna sila ne bi smjela upotrijebiti protiv civilnih ciljeva, te ne bi smjela da bude ni neselektivna ni neproporcionalna: na primjer, treba ozbiljno nastojati da se izbjegniju civilne žrtve tako što će se suzdržati od upotrebe najsnažnijih bombi protiv vojnih ciljeva, u situacijama gdje su dovoljne i slabije bombe. Na taj način mogu se izbjeći civilne žrtve i smrt nedužnih učesnika (takozvana „kolateralna šteta“). Međutim, kako je već spomenuto, to ne znači da „Ženevska konvencija“ o ratnom pravu smatra kolateralnu štetu neprihvatljivom, nego je samo uzima u obzir do određene mjere.

Slučaj br. 3

Gospodin X, mlađi čovjek koji radi kao tehničar u lokalnoj bolnici, uvijek pretuče svoju suprugu kada se kući vrati u pijanom stanju. Njegova je supruga jednom obavijestila policiju o tome šta povremeno mora da trpi. Jedna susjetka, koja je sasvim slučajno saznala za to, svjesna je šta se dešava u kući njenih susjeda kada god odatle čuje svađu i viku.

Pitanja:

1. Bi li bi susjedova žena u takvim slučajevima trebala obavijestiti policiju ili je to neprihvatljivo zadiranje u privatnost susjeda?
2. Da li bi policija trebalo da interveniše kad od nekoga dobije informacije?

Informacije

“(...) Zemlje članice trebale bi osuditi nasilje nad ženama i ne bi se trebale pozivati na bilo kakve običaje, tradiciju niti vjerske razloge kako bi izbjegle svoju obavezu u smislu eliminisanja nasilja nad ženama. Zemlje članice bi svim sredstvima i bez odlaganja trebale da počnu primjenjivati strategiju eliminisanja nasilja nad ženama, i u tom bi cilju trebale:

(a) razmotriti, ukoliko to već nijesu učinile, ratifikovanje ili potpisivanje «Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena» ili se odreći pridržanog prava u smislu navedene konvencije;

(b) suzdržati se od učestvovanja u nasilju nad ženama;

(c) preduzeti sve neophodne mjere na sprečavanju, istraživanju i, u skladu sa važećom zakonskom regulativom u zemlji, kažnjavanju nasilja nad ženama, bez obzira na to jesu li navedeno nasilje počinili organi vlasti ili fizička lica (...).”

Iz Deklaracije Ujedinjenih Nacija o ukidanju nasilja nad ženama (1993.).

Slučaj br. 4

Leo, 13, je mršav i sitan. Njega često maltretiraju neki stariji dječaci dok se igra na lokalnom igralištu. Ovoga puta im je odgovorio da ne bi trebalo da ga stalno maltretiraju, i da se ponašaju kao nepismeni primitivci. Kao rezultat toga, stariji dječaci počinju da ga biju. Leov prijatelj ulazi u dvorište i vidi šta se dešava. I neki ljudi takođe vide šta se dešava dok prelaze preko igrališta na putu do kuće nakon kupovine hrane na pijaci.

Pitanja:

1. Da li bi Leov prijatelj trebalo da interveniše u ovom slučaju? Kako?
2. Da li bi trebalo da stariji ljudi intervenišu? Kako?
3. Koja biste druga rješenja predložili?

Kao dodatni zadatak, učenici mogu osmisлити pismo starijim dječacima u kojem objašnjavaju šta misle o njihovom ponašanju. To bi mogao biti zadatak za rad kod kuće ili za grupe koje brže rade.

Materijal za nastavnike

Međunarodno humanitarno pravo

Šta je međunarodno humanitarno pravo?

Međunarodno humanitarno pravo obuhvata i humanitarne principe i međunarodne ugovore kojima se nastoji spasiti životi i olakšati patnje boraca i civila u oružanim sukobima. Njegov glavni pravni dokument jeste „Ženevska konvencija“ iz 1949. godine, četiri sporazuma koja su potpisale gotovo sve zemlje svijeta. „Konvencija“ definiše osnovna prava boraca koji su povučeni iz vojnih operacija usljed ranjavanja, bolesti ili zarobljavanja, te prava civila. Prateći protokoli iz 1977. godine, koji čine dodatak „Ženevskoj konvenciji“, dalje razrađuju pomenuta prava.

Koga međunarodno humanitarno pravo štiti? Da li međunarodno humanitarno pravo štiti i mene?

Međunarodno humanitarno pravo štiti ranjene, bolesne i zarobljene pripadnike oružanih snaga, kao i civile. Ranjeni i bolesni borci – bez obzira na to kojoj naciji pripadaju – treba da budu zbrinuti prema odredbama «Prve ženevske konvencije». Oni ne smiju biti ubijeni niti podvrgnuti mučenju ili biološkim eksperimentima. Mora im se pružiti adekvatna njega i moraju se zaštititi od pljačke i maltretiranja. „Konvencija“ takođe štiti zdravstvene radnike, vojna vjerska lica, vojne medicinske kapacitete i mobilne jedinice.

Ranjeni i bolesni borci, te borci žrtve brodoloma na moru zaštićeni su „Drugom ženevskom konvencijom“. Njima se pruža ista zaštita kao i borcima na kopnu, prilagođena odgovarajućim uslovima na moru. I brodovi bolnice takođe su zaštićeni.

Ratni zarobljenici (POWs) zaštićeni su „Trećom ženevskom konvencijom“, i mora im se pružiti human tretman, odgovarajući smještaj, hrana, odjeća i medicinska njega. Oni ne smiju biti podvrgnuti mučenju niti medicinskim eksperimentima, te moraju biti zaštićeni od nasilja, uvreda i znatiželje javnosti. Na isti status imaju pravo i zarobljeni ratni dopisnici i civili koji legalno prate vojne snage.

Civili su zaštićeni „Četvrtom ženevskom konvencijom“. U svakom momentu zaraćene strane moraju biti svjesne razlike između civila i pripadnika oružanih snaga i svoje operacije usmjeravati samo na vojne ciljeve. Civilima treba omogućiti što normalniji život. Njih treba zaštititi od ubistva, mučenja, pljačke, odmazde, nasumičnog uništavanja njihove imovine i od zarobljavanja u svrhu držanja talaca. Nihova se čast, porodična prava, vjerska ubjeđenja i običaji moraju poštovati. Okupatorske oružane snage moraju im obezbijediti sigurno snabdijevanje odgovarajućom hranom i lijekovima, kao i uspostavljanje bolnice i sigurnosnih zona za ranjene, bolesne, starije osobe, djecu, trudnice i majke maloljetne djece. „Konvencija“ takođe predviđa zaštitu žena i djece. Bolničko osoblje koje se brine o navedenim kategorijama takođe treba da bude zaštićeno i poštovano.

„Ženevska konvencija“ navodi da humanitarnu pomoć pružaju Međunarodni komitet crvenog krsta (ICRC), nacionalna društva crvenog krsta i crvenog polumjeseca, i druge nepristrasne humanitarne organizacije koje ovlaste zaraćene strane.

Jesu li međunarodno humanitarno pravo i pravo za zaštitu ljudskih prava različiti?

Ima razlike, ali te dvije oblasti prava dopunjuju jedna drugu. Obje nastoje da zaštite pojedince i održe ljudsko dostojanstvo, ali se odnose na različite okolnosti i imaju različite fundamentalne dokumente. Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se u okolnostima konflikta kako bi se ograničila patnja uzrokovana ratom i zaštitili oni koje je zarobila neprijateljska strana. Međunarodno humanitarno pravo u prvom redu se fokusira na zaštitu fundamentalnih prava ranjenih i bolesnih boraca, te boraca žrtava brodoloma na moru, ratnih zarobljenika i civila. Oblast prava koja se odnosi na ljudska prava primjenjuje se u doba mira ili rata, ali se u prvom redu fokusira na zaštitu građana od povreda njihovih međunarodno priznatih građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, a koje vrše organi vlasti.

Šta međunarodno humanitarno pravo kaže o djeci vojnicima?

Humanitarno pravo zabranjuje učešće djece u borbenim aktivnostima, ali djeca vojnici i dalje predstavljaju ozbiljan problem u mnogim djelovima svijeta. Međunarodno humanitarno pravo nalaže da se djeca mlađa od petnaest godina ne smiju regrutovati u oružane snage, kao i to da se moraju preduzeti „sve raspoložive mjere“ kako bi se spriječilo direktno učešće djece u oružanim borbama. Prilikom regrutovanja djece između 15 i 18 godina starosti, prioritet se mora dati regrutovanju onih starijih (član 77. Protokol I). Nažalost, broj djece koja postaju vojnici, bilo dobrovoljno ili prisilno, sve više raste. Djeca koja žive u konfliktnim područjima, a osobito ona odvojena od porodice i marginalizovana na neki drugi način, lako mogu postati potencijalni regruti. Djeca su često prisiljena da se pridruže nekoj oružanoj grupi ili postanu borci samo da bi preživjela.

Kada se primjenjuje međunarodno humanitarno pravo?

Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se u oružanom sukobu (ratu) između dvije nacije (međunarodni oružani sukob) ili u unutarnjem oružanom sukobu, kao što je građanski rat.

Primjenjuje li se međunarodno humanitarno pravo u slučaju terorističkih napada od 11. septembra?

Iako se broj poginulih i šteta nakon napada od 11. septembra po obimu mogu svrstati u posljedice rata, ipak nije jasno može li se i u tom slučaju primijeniti međunarodno humanitarno pravo. Ono se primjenjuje u slučaju oružanog sukoba između država (međunarodni oružani sukob), ili u slučaju unutarnjeg oružanog sukoba, kao što je građanski rat. Ukoliko je šokantne napade na civilne ciljeve u New Yorku i Washingtonu izvela teroristička mreža koja djeluje samostalno, onda ti napadi predstavljaju užasan zločin, a ne vrstu ratnih dejstava na koja bi se međunarodno humanitarno pravo primijenilo.

Da li međunarodno humanitarno pravo pruža specijalnu zaštitu ženama?

Pružna. Premda žene imaju istu zakonsku zaštitu kao i muškarci, „Ženevska konvencija“ navodi princip po kome „žene imaju tretman koji je u skladu sa njihovim polom,“ (član 12. „Druge ženevske konvencije“ i član 14. „Treće ženevske konvencije“). To znači da postoji dodatna zaštita koja se odnosi na zadovoljavanje posebnih potreba žena, a koje su posljedica razlike među polovima, čast i čednost, trudnoća i porod. Na primjer, žene ratni zarobljenici i zatvorenici moraju biti smještene odvojeno od muškaraca, i to pod direktnim nadzorom ženskih stražara. Žene moraju biti zaštićene od „silovanja, prisilne prostitucije i bilo kog oblika nepristojne uvrede,“ (član 27. „Četvrte ženevske konvencije, te članovi 75. i 76. „Protokola I“). Prilikom transportne potpore, «trudnice, porodilje i dojilje» moraju imati prioritet (član 70., „Protokol I“). Za dodatne podatke o pitanjima vezanim za žene u oružanom sukobu, ali i o snazi i čvrstini koju su mnoge žene pokazale, vidi nedavno objavljenu studiju o ženama u ratu („Women Facing War“) na stranici www.womenandwar.org.

Kako međunarodno humanitarno pravo štiti djecu?

Međunarodno humanitarno pravo zabranjuje napade na civile i uspostavlja specijalnu zaštitu djece. Svi civili moraju biti zaštićeni od ubijanja, mučenja, krađe, odmazde, nasumičnog uništavanja imovine i zarobljavanja u svrhu držanja talaca. Nihova čast, porodična prava, vjerska ubjeđenja i običaji moraju se poštovati. Okupatorske oružane snage moraju im obezbijediti sigurno snabdijevanje odgovarajućom hranom i lijekovima, te uspostavljanje bolnice i sigurnosnih zona za ranjene, bolesne, starije osobe, djecu, trudnice i majke maloljetne djece. Postoje i posebne odredbe koje se odnose na potrebe djece koja nijesu u pratnji članova porodice, te na njihove psihosocijalne potrebe i porodičnu komunikaciju.

Djeca ispod 15 godina koja nemaju roditelje ili su razdvojena od porodice takođe moraju biti zbrinuta. Mora im se omogućiti da upražnjavaju svoje vjerske običaje i obezbijediti njihovo obrazovanje.

Da li ubijanje civila u ratu predstavlja povredu međunarodnog humanitarnog prava?

Zaštita civila jeste glavni cilj međunarodnog humanitarnog prava. Prema „Četvrtoj ženevskoj konvenciji“, civili moraju biti zaštićeni od ubistva i mora im se dozvoliti da vode normalan život, ukoliko to sigurnosni uslovi dozvoljavaju. Dodatni protokol I iz 1977. godine navodi pojedinosti koje se odnose na zaštitu civila u međunarodnim oružanim sukobima. Iako su Sjedinjene Američke Države potpisale Protokol I, još uvijek ga nijesu ratifikovale. Međutim, Sjedinjene Države naznačile su da će se držati njegovih odredbi, koje mnogi smatraju kodifikacijom opšteprihvaćenog običajnog prava koje se razvijalo stotinama godina.

Osnovno pravilo koje se odnosi na razliku između civila i pripadnika oružanih snaga dato je u članu 48. Protokola I, a koji kaže: „Kako bi se osigurali poštovanje i zaštita civilnog stanovništva i civilnih ciljeva, strane u sukobu u svakom momentu moraju biti svjesne razlike između civilnog stanovništva i pripadnika oružanih snaga, te između civilnih ciljeva i vojnih ciljeva, i u skladu s tim svoje operacije usmjeravati samo na vojne ciljeve.“ Pored zabrane direktnih napada, međunarodno humanitarno pravo takođe zabranjuje nasumične napade na civile. To se, na primjer, dešava kada oružane snage pri napadu na vojne ciljeve ne uzmu u obzir velike posljedice po civilno stanovništvo, član 41. Protokol I.

Međutim, nijesu svi civilni gubici nezakoniti tokom rata. Međunarodno humanitarno pravo ne proglašava oružani sukob nezakonitim, ali pokušava uspostaviti ravnotežu između legalnog i priznatog prava jedne države da napadne odgovarajuće vojne ciljeve tokom rata, s jedne strane, i prava civilnog stanovništva da bude zaštićeno od posljedica ratnih dejstava, s druge strane. Drugim riječima, s obzirom na prirodu oružanog sukoba, međunarodno humanitarno pravo priznaje izvjestan stepen „kolateralnih gubitaka“, što ponekad, nažalost, uključuje i civilne žrtve.

Radni list za učenike 4.1**Pristup rješavanju sukoba u šest koraka**

1. Potrebe strane A a) b) c) d)	1. Potrebe strane B
2. Definisanje problema	
3. Ideje za rješenja a) b) c) d)	
4. Evaluacija rješenja za stranu A a) b) c) d)	4. Evaluacija rješenja za stranu B a) b) c) d)
5. Koje je rješenje najbolje?	
6. Odluči kako i kada će se rješenje evaluirati	

Radni list za učenike 4.2

Scenarijo sukoba

Sukob br. 1

Dva susjeda se ne slažu po pitanju žive ograde koja raste između njihova dva posjeda. Jedan smatra da ta ograda više ne izgleda lijepo i želi da je zamijeni novom ogradom, ali očekuje da njegov susjed snosi polovinu troškova. I drugi se susjed slaže da ograda više nije lijepa, ali ne želi da troši novac na novu ogradu, a istovremeno želi da zadrži ogradu koja će susjedovog psa sprečavati da uđe u njegovu baštu. Povrh toga, ne sviđa mu se to što se njegov susjed uvijek hvališe novim i luksuznim stvarima.

Sukob br. 2

Otac i majka nikako se ne slažu u tome kako reagovati na buku koju njihovo dvogodišnje dijete pravi u stanu. Otac smatra da dijete mora da nauči da se pristojno ponaša, i da to mora početi da uči što ranije. Pored toga, otac želi tišinu u slobodnom vremenu, jer ima veoma naporan posao. Majka smatra da se dvogodišnje dijete ne može uvijek sprečavati u igri ili u plaču, da bi to izazvalo frustracije kod djeteta i naškodilo njegovom razvoju.

Radni list za učenike 4.3

Pet slučajeva suprotstavljenih ljudskih prava

Slučaj br.1

Maks je osmogodišnji dječak koji je teško povrijeđen u jednoj nesreći i hitno mu je potrebna transfuzija krvi u bolnici. Njegov otac, zbog svojih vjerskih ubjeđenja, zabranjuje osoblju bolnice da njegovom sinu daju transfuziju. Njegova majka, kao i sami doktori, želi da spasi dječakov život.

Slučaj br. 2

U jednoj bolnici veoma ograničen broj ljudi radi u Hitnoj službi. Te večeri je puno posla i može se izvršiti još samo jedna hitna intervencija. Kako je dvoje ljudi u životnoj opasnosti, neophodno je napraviti izbor među njima: posvetiti se malom djetetu ili uspješnom biznismenu.

Slučaj br. 3

Gus je uvaženi član jedne vjerske političke partije koja veliki naglasak stavlja na porodične vrijednosti. Jedan novinar, koji posjećuje sjedište te partije, igrom slučaja otkriva niz ljubavnih pisama od osobe X, iz kojih bez sumnje zaključuje da Gus ima vanbračnu ljubavnu vezu. Novinar objavljuje pisma.

Slučaj br. 4

Juko živi u jednoj zemlji trećeg svijeta. Siromašan je, ali ipak uspijeva da zadovolji minimalne osnovne potrebe, mada ne i preko toga. Želio bi da studira, ali mu se za to ne pruža mogućnost. Njegova zemlja mu ne može obezbijediti potrebna sredstva jer joj je ekonomija u veoma lošem stanju i sva sredstva koja ima mora usmjeriti na zadovoljavanje osnovnih potreba stanovništva.

Slučaj br. 5

Lokalne vlasti planiraju izgradnju nove školske zgrade lokaciji koja je jedno od rijetkih mjesta gdje se djeca još uvijek mogu igrati.

Radni list za učenike 4.4

Je li nasilje u nekim slučajevima prihvatljivo?

Slučaj br. 1

Tokom antiglobalističkih demonstracija manja grupa ljudi počela je da baca kamenje na sjedište jedne čuvene transnacionalne kompanije. Policajci koji su bili na licu mjesta to su primijetili i pokušali da uhapsu počinitelje. Tokom te intervencije počinitelji su uhvatili jednog policajca i počeli da ga batinaju.

Pitanja:

1. Bi li bilo prihvatljivo da policijske snage upotrijebe svoje oružje i pucaju na ljude koji bacaju kamenje?
2. Bi li bilo prihvatljivo da policija interveniše koristeći automatsko oružje? (To bi bilo brže, ali bi gotovo sigurno rezultiralo s više žrtava.)
3. Bi li bilo prihvatljivo da policija čeka dok ne bude mogla intervenisati vodenim topom?
4. Bi li bilo prihvatljivo da policija ne interveniše koristeći silu kako bi izbjegla eskalaciju sukoba?

Slučaj br. 2

Zemlja X objavila je rat zemlji Y, jer zemlja Y očigledno štiti i čak finansira pobunjeničke grupe koje iz nje djeluju protiv zemlje X. Njena obavještajna služba otkrila je u kojem je selu smještena grupa dobro obučanih i naoružanih pobunjenika, koji su pripremali veliki bombaški napad na jedan važan industrijski cilj.

Pitanja:

4. Bi li bilo prihvatljivo da država X bombarduje selo tako da samo nekoliko ljudi, uključujući lokalno stanovništvo, preživi?
5. Bi li navedeni metod bio prihvatljiv nakon jasnog zahtjeva pobunjenicima da se predaju i jasnog upozorenja stanovništvu da napusti selo i okupi se na lokalnom stadionu, gdje bi im bio dopušten ulaz nakon što bi bili adekvatno pretraženi u slučaju da neko od njih ima oružje?
3. Je li prihvatljivo intervenisati ne koristeći silu? Kojih alternativnih rješenja se možete sjetiti?

Slučaj br. 3

Gospodin X, mlađi čovjek koji radi kao tehničar u lokalnoj bolnici, uvijek pretuče svoju suprugu kada se kući vrati u pijanom stanju. Njegova je supruga jednom obavijestila policiju o tome šta povremeno mora da trpi. Jedna susjetka, koja je sasvim slučajno saznala za to, svjesna je šta se dešava u kući njenih susjeda kada god odatle čuje svađu i viku.

Pitanja:

1. Bi li bi susjedova žena u takvim slučajevima trebala obavijestiti policiju ili je to neprihvatljivo zadiranje u privatnost susjeda?
2. Da li bi policija trebalo da interveniše kad od nekoga dobije informacije?

Slučaj br. 4

Leo, 13, je mršav i sitan. Njega često maltretiraju neki stariji dječaci dok se igra na lokalnom igralištu. Ovoga puta im je odgovorio da ne bi trebalo da ga stalno maltretiraju, i da se ponašaju kao nepismeni primitivci. Kao rezultat toga, stariji dječaci počinju da ga biju. Leov prijatelj ulazi u dvorište i vidi šta se dešava. I neki ljudi takođe vide šta se dešava dok prelaze preko igrališta na putu do kuće nakon kupovine hrane na pijaci.

Pitanja:

1. Da li bi Leov prijatelj trebalo da interveniše u ovom slučaju? Kako?
2. Da li bi trebalo da stariji ljudi intervenišu? Kako?
3. Koja biste druga rješenja predložili?